

makta ve böylece beden ile ruh arasındaki etkileşiminin sağlık ve hastalık bakımından nelere yol açabileceğini incelemektedir. Belhî'nin akrası olan ve muhtemelen kendisinden felsefe okumuş bulunan Ebû Bekir er-Râzî'nin *et-Tıbbü'r-rûhânî* adlı eserinin paralelinde olan bu yaklaşımın yönlendirici fikri insanın ruh ve bedenden müteşekkil bir bütün olduğudur. Dolayısıyla Belhî'ye göre hastalığa yol açan maddî sebeplerle ruhî sebepleri bir arada ele almanın büyük faydası vardır. Bu yönlendirici fikrin Belhî'yi psikosomatik hastalıklar kavramına büyük ölçüde yaklaştırdığı söylenebilir. Ayrıca iklim, tabii çevre, fizyolojik yapı gibi faktörlerin yanı sıra yeme, içme, cinsî münasebet, uyku vb. gündelik hayatı ilgilendiren hususlardaki rejimlerin beden ve ruh sağlığı üzerindeki etkilerini uzun uzun inceleyen Belhî, müziğin bedenî ve ruhî hastalıkların tedavisindeki önemine de işaret eder. Kontrolsüz öfke, yersiz korkular ve derin endişeler şeklinde beliren psikolojik hastalıkların davranış bozukluklarına yol açması ve neticede bir yandan nevrotik hastalıkların, diğer yandan da ahlâkî kötülüklerin insan ruhunda yerleşmesi sonucunu doğuracağından Belhî'nin yaklaşımında ruhanî tıp terimi hem bir ölçüde psikoterapiye hem de ahlâk ilmine işaret edecek şekilde tıp, ahlâk ve psikoloji sahalarını birleştirir. *Meşâlihu'l-ebdân*'ın Süleymaniye Kütüphanesi'nde iki yazma nüshası vardır (Ayasofya, nr. 3740, 3741). Bu nüshalardan ikincisinin tıpkıbasım halinde neşri Fuad Sezgin tarafından yapılmıştır (Frankfurt 1984).

2. Şuverü'l-eḳâlîm. Takvîmü'l-büldân adıyla da anılır. Bu esere ait tek yazma nüshanın Necef'te (Mektebetü'l-hakîm el-âmme, nr. 632) bulunduğu tesbit edilmiştir (Resâ'ilü Ebi'l-Hasan el-Âmirî..., s. 165). Kitabın adı Belhî'ye ait eserlerin listesinde geçmemektedir. Ancak Makdisî'nin *Aḥsenü't-teḳâsîm fi ma'rife'ti'l-eḳâlîm*'i gibi klasiklerdeki kayıtların yanı sıra modern araştırmalar bakımından da bu eserin Belhî'ye aidiyeti konusunda kuşku yoktur. *Tefsîru Şuverü'l-eḳâlîm* için kaleme alınmış bir açıklama olması mümkündür.

Belhî'nin günümüze ulaşmayan eserleri ise şunlardır: *Ḳavâri'ü'l-Ḳur'ân, Ğarîbü'l-Ḳur'ân, Nazmü'l-Ḳur'ân*. Bu üç eser tefsirle ilgili olup bunlardan özellikle sonuncusunun çağın tefsir bilginlerinin övgüsünü kazandığı belirtilmektedir. *Esmâ'üllâhi te'âlâ ve şifâtühü*

adlı eseri akaide dairdir. *Şerâ'i'ü'l-ed-yân, el-İbâne 'an kemâli'd-dîn, 'İşmetü'l-enbiyâ', er-Red 'alâ 'abedeti'l-ev-şân, el-İbâne 'an 'ileli'd-diyâne*. Bu eserleri ise dinler tarihi ve kelâm sahalarını birlikte kuşatan çalışmalardır. *Aḳsâmü'l-'ulûm* felsefî ilimlerin tasnifine ait olup Kindî'den mülhemdir ve herhalde öğrencisi İbn Ferûn'un *Cevâmî'ü'l-'ulûm*'una da kaynaklık etmiştir. Aristo'nun *es-Semâ'* ve *l-'âlem* (*De Caelo et Mundo*) adlı eserinin ilk bölümüne yazdığı şerhi Sâmani Veziri Ebû Ca'fer el-Hâzin'e ithaf etmiştir. Bu bölümdeki cisim, mekân ve hareket kavramlarına getirilen açıklamalar, Belhî'nin asıl ilgi alanı olan astronominin mekanik zeminini tahlil gayesine yönelik olmalıdır. *Fazîletü 'ulûmî'r-riyâziyyât, Kitâbü Mâ ya-şihhu min aḥkâmi'n-nücûm*. Bu eserler matematiğin önemini kavramış bir astronomi bilgininin ilmî anlayışını yansıtır. *Edebüs-sultân ve'r-ra'îyye, Fazlû'l-melik, Kitâbü's-Siyâseti'l-kebîr, Kitâbü's-Siyâseti's-şâgîr*. Bu eserleri de siyasetle ilgili olup İslâm dünyasında Mâverdî'ye kadar uzanan bir etkiye sahip bulunmuş görünmektedir (Halîfât, s. 167).

Belhî'ye nisbet edilen ve Clément Huart tarafından Fransızca tercümesiyle birlikte neşredilen *el-Bed' ve't-târîḥ* adlı eserin (Paris 1899-1919) Belhî'nin ölümünden sonra yazıldığı anlaşılmış, gerçek müellifin Mutahhar b. Tâhir el-Makdisî olduğunda ittifak edilmiştir (Brockelmann, I, 222; Ziriklî, VII, 159). Ancak Abdullah Ni'met, Tevhîdî'nin *Taḳrîzü'l-Câhîz* adlı eserinde Belhî'ye nisbet ettiği *Kitâbü'l-Bed' ve'l-me'âl* adını taşıyan eserin *Kitâbü'l-Bed' ve't-târîḥ* olabileceğini ileri sürmektedir (*Felâsifetü's-Şi'a*, s. 117, 127).

BİBLİYOGRAFYA :

Ebû Zeyd el-Belhî, *Meşâlihu'l-ebdân ve'l-enfûs* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1984; İbnü'n-Nedîm, *el-Fihrist*, s. 153, 357; İbn Ferûn, *Cevâmî'ü'l-'ulûm* (nşr. Fuat Sezgin), Frankfurt 1985; Şehristânî, *el-Milel* (Kilânî), II, 158; Beyhakî, *Tetimme*, s. 26 vd.; Yâkût, *Mu'cemü'l-üdeba'*, III, 64-86; Safedî, *el-Vâfi*, VI, 378, 409-413; Dâvudî, *Ṭabaḳâtü'l-müfessîrin*, I, 42-43; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 222, 408; *Ḥudûdü'l-'âlem* (Minorsky), s. 15-23; Ziriklî, *el-A'âm* (Fethullah), I, 131; VII, 159; Abdullah Ni'met, *Felâsifetü's-Şi'a*, Beyrut 1987, s. 116-127; *Resâ'ilü Ebi'l-Hasan el-Âmirî ve şezerâtühü'l-felsefiyye* (nşr. Sahbân Halîfât), Amman 1988, s. 163-172; İlhan Kutluer, *İslâm Felsefesi Tarihinde Ahlak İliminin Teşekkülü* (doktora tezi, 1990), MÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, nr. 647, s. 128-154; D. M. Dunlop, "al-Balkhî", *EP*² (İng.), I, 1003; W. Montgomery Watt, "Abû Zayd Balkî", *EIr.*, I, 399-400.

İLHAN KUTLUER

BELHÎ, Ebû'l-Kâsım

(bk. KÂBİ).

BELHÎ, Muhammed b. Fazl

(bk. MUHAMMED b. FAZL el-BELHÎ).

BELÎ (Benî Belî)

(بنو بلي)

Kahtâniler'e mensup büyük bir Arap kabilesi.

Kahtâniler'den Kudâa'nın bir kolu olan kabile adını Belî b. Amr b. Hâfi b. Kudâa'dan almıştır. Belî'nin iki oğlu Ferân ve Henî'nin nesli zamanla çoğalarak büyük bir kabile oluşturmuştur.

Belî kabilesi önceleri Kızıldeniz'in doğu sahilinde, Cüheyne ile Cüzâm kabilelerine ait araziler arasında Teymâ civarında yaşıyordu. Daha sonra Kızıldeniz'in batısına geçip Mısır topraklarında İhmîm bölgesinin dağlık kesimlerine yerleştiler ve Mısır içlerine kadar yayıldılar. Bir kısmı ise Endülüs'e kadar gitti. Belî kabilesinden bazı aileler de İslâm'dan önce Yesrib'e gelip yerleşmişlerdi. Kabileden İslâmiyet'i ilk kabul edenler bunlar olup aralarında Kâ'b b. Ucre el-Belevî, Ebû'l-Heysem b. Teyyihân, Ma'n b. Adî ve Âsım b. Adî gibi meşhur şahsiyetler vardır.

Hicretin 8. yılında (629) Hz. Peygamber Amr b. Âs kumandasındaki 300 kişilik bir kuvveti Belî kabilesi üzerine gönderdi. Zâtü'sselâsil Seriyyesi diye adlandırılan bu harekât sırasında düşmanca tavır takınan Belî kabilesi ve Kudâa'nın diğer kolları küçük bir çarpışmadan sonra dağıldılar. Ancak aynı yıl Lahm, Cüzâm, Belkayn ve Behrâ kabilelerinden kalabalık bir grupla Mûte Savaşı'nda Bizans safında yer alarak müslümanlara karşı savaştılar. 9 (630) yılında Rûveyfi' b. Sâbit başkanlığındaki Belî heyeti Medine'ye gelerek Hz. Peygamber'le görüştü ve müslüman oldu. Fakat bu durum fazla devam etmedi; Hz. Peygamber'in vefatından sonra meydana gelen irtidat olayları sırasında Hz. Ebû Bekir, Amr b. Âs kumandasında gönderdiği orduyla kabilenden isyan ve irtidat edenleri cezalandırmak zorunda kaldı. Kabile mensupları Yermük Savaşı ve diğer savaşlarda da İslâm ordularına karşı Bizans İmparatorluğu safında çarpışmışlar, fakat mağlûp olarak dağılmışlardır. Hz. Ömer'in izniyle Mısır'a göç eden kabile mensupları zamanla müslüman olmuşlardır. Be-

lî'ye mensup bazı kolların Hicaz ve Mısır'da bugün de mevcudiyetlerini devam ettirdikleri bilinmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Hişâm, *es-Sîre*, II, 687; IV, 375, 623; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 330; II, 131, 164; Belâzürî, *Ensâb*, I, 530; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 32, 37, 305, 570, 600; İbn Düreyd, *el-İstikâk*, s. 550-551; İbn Hazm, *Cemhere*, II, 440, 442, 486; Sem'ânî, *el-Ensâb*, II, 300; Kalkaşendî, *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1984, s. 170-171; Diyârbekrî, *Târîhu'l-hamis*, II, 75; Kehlâle, *Mu'cemü kabâ' ilî'l- Arab*, Beyrut 1402/1982, I, 104-107; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 74; J. Schleifer, "Belî", *İA*, II, 487-488.

AHMET ÖNKAL

BELIAEV, Victor Mikhailovich

(1888-1968)

Sovyetler Birliği'nde yaşayan Türkler'in müzikleri üzerinde yaptığı çalışmalarla tanınan Rus âlimi.

25 Ocak 1888'de Nijne-Uralsk'ta doğdu. Müsiki çalışmalarına 1906'da Harkov Müzik Okulu'nda başladı. İki yıl sonra girdiği Petersburg (Leningrad) Konservatuarı'nı 1914'te bitirdi. Buradaki öğrenimi sırasında kompozisyon üzerinde uzmanlaştı. Öğrenciliği esnasındaki başarılarından dolayı mezuniyetinden bir yıl önce aynı okulda öğretmenliğe başladı. 1916'da kıdemli öğretmenliğe, 1919'da ise profesörlüğe yükseltildi. Üç yıl sonra Moskova'ya yerleşen Beliaev burada Devlet Müzik Yayınevi, Devlet Güzel Sanatlar Akademisi ve Devlet Konservatuarı'nda görevler aldı. Ayrıca kurucuları arasında bulunduğu Moskova Çağdaş Müzik Derneği'nin yayın organı olan *Sovremennaya Muzika* (çağdaş müzik) adlı dergiyi yönetti (1924-1929). Bu dönemde yazdığı ilmî makale ve tenkitler, onun gerek Sovyetler gerekse Avrupa ve Amerika'da çağdaş müzik bilgini ve eleştirmeni olarak tanınmasını sağladı. Bu çalışmalarının sonucu olarak 1928'de V.

A. Uspenskiy ile birlikte *Turkmenskaya Muzika* (Türkmen müziği) adlı önemli eserini yayımladı.

II. Dünya Savaşı'nın şiddetlenmesi üzerine 1941 yılında Taşkent'e yerleşti. Bu sırada Moskova ve Leningrad'daki müzik kuruluşları da Taşkent'e taşınmıştı. Burada Özbek halk müsikisi üzerindeki araştırma ve çalışmalarını yoğunlaştırdı. İki yıl sonra tekrar Moskova'ya dönerek konservatuvarda Sovyet halklarının müzik tarihi üzerine dersler vermeye başladı. 1944'te Sovyetler'de çok az kişiye verilen doktor unvanını alarak sanat tarihi doktoru oldu. 1959 yılında Moskova Sanat Tarihi Enstitüsü'nde Sovyet halkları müzik tarihi bölümüne kıdemli araştırmacı olarak tayin edildi. Son çalışmaları da Sovyet halkları müziklerinde makam, ses yapısı ve usul konuları üzerinedir. Bu arada kendi ülkesinde, Çekoslovakya, Macaristan ve Yugoslavya'da yapılan müzik kongrelerine önemli tebliğlerle katıldı. 16 Şubat 1968'de Moskova'da öldü.

Sovyetler'de yaşayan çeşitli milletlerin ve özellikle Türkler'in müzikleri üzerinde ilmî araştırmalar yapan Beliaev'in bu çalışmalarında Aşkâbâd, Taşkent, Eski Buhara, Tiflis, Bakü, Revan gibi devrin önemli merkezlerine yapmış olduğu ilmî amaçlı birçok seyahatin rolü büyüktür. Yine bu devrede sanat danışmanı olduğu bir kuruluş vasıtasıyla Türkmen müziğine ait 1384 adet plak yapılmasına ön ayak olarak bir arşiv çalışması gerçekleştirmiştir. Ayrıca müsiki aletlerinin teşhir edildiği bir sergi düzenlemiştir. İlmî çalışmalar ve araştırmaları sırasında başka ülkelerdeki müzik bilginleriyle mektuplaşarak bu bilgi alışverişi ortamı içerisinde çalışmalarına geniş bir ufuk getirmiştir. Bunlar arasında H. G. Farmer, Erich M. von Hornbostel'den özellikle bahsedilmelidir. Beliaev görevlerinde son derece titiz, iyi huylu, bilgi ve tecrübesini ihtiyacı olan herkesle paylaşmaya hazır bir âlimdi. Bu vasıflarından dolayı meslektaşları tarafından her zaman sevilip sayılmıştır.

Eserleri. Beliaev'in hepsi de müsikiyile ilgili dokuz kitabından dördü Sovyetler'de yaşayan Türkler'in müsikisini konu edinmiştir. Bu eserler şunlardır: 1. *Turkmenskaya Muzika; stat'i i 115 p'es turkmenskoy muziki* (Türkmen müziği; Türkmen müziğinden 115 parça ve makaleler, Moskova 1928). İki bölümden meydana gelen eserin ilk bölümü Beliaev'in Türkmen müziğinin tarihi ve kültürel geçmişi

konusundaki denemeleriyle onun 1925-1926 yılları arasında meydana getirdiği koleksiyona Uspenskiy'nin yaptığı açıklamaları, ikinci bölümü ise dütar ve tütik ile icra edilen 115 melodinin notasını içine almaktadır. 2. *Muzikal'niye Instrumenti Uzbekistana* (Özbekistan müzik aletleri, Moskova 1933). Özbek müzik aletleri hakkında resim ve nota örneklerine de yer verilerek yapılmış metodik açıklamalardan meydana gelmektedir. 3. *Oçerki po istorii muziki narodov SSSR. Vipusk 1. Muzikal'naya kultura Kirgizii, Kazahştana, Turkmenii, Tadzhikistana i Uzbekistana* (Sovyet halkları müziğinin kısa tarihi, 1. bölüm, Kırgız, Kazakistan, Türkmen, Tacikistan ve Özbekistan'ın müzik kültürü, Moskova 1962). Yarisından fazlasını müzik örneklerinin teşkil ettiği eser Sovyet Konservatuarı'nda ders kitabı olarak okutulmaktadır. 4. *Oçerki po istorii muziki narodov SSSR. Vipusk 2. Muzikal'naya kultura Azerbaydjana, Armenii i Gruzii* (Sovyet halkları müziğinin kısa tarihi, 2. bölüm, Azerbaycan, Ermeni ve Gürcü müzik kültürü, Moskova 1963). Her ülke için ayrı bibliyografyaların da ilâve edildiği eserde halk müziği ve sanat müziği konu edilmiş, bu arada müzik örneklerine de geniş yer verilmiştir.

Yine müsikiyile ilgili olarak telif ettiği İngilizce on dört makaleden altısı, Rusça yirmi iki makaleden dokuzu Sovyetler'deki Türkler'in müziği üzerinedir. İngilizce makalelerden birisinin konusu ise klasik Türk müsikisidir. Barbara L. Krader makalesinde (bk. bibl.) Beliaev'in bu çalışmalarına geniş yer ayırmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Barbara L. Krader, "Viktor Mikhailovich, Beliaev", *Ethnomusicology*, XII/1, Middletown 1968, s. 86-100; *GSE*, III, 141; *Uzbek Sovet Ençiklopediyası*, Taşkent 1972, II, 162.

SADETTİN ÖKTEN

BELİĞ, İsmâil

(ö. 1142/1729)

Kendi adıyla da anılan şairler tezkiresi ve vefeyâtnâme türündeki eseriyle tanınan şair ve tezkire yazarı.

1079'da (1668) Bursa'da doğdu. Burada bulunan devrin âlimlerinden iyi bir tahsil gördü. Kaynaklarda iyi derecede Arapça ve Farsça bildiğinden bahsedilmektedir. Dedesi ile babası Seyyid İbrâhim Şâhin Emirzâde'ye emir unvanının ne sebeple verildiği hususunda kaynak-

Victor Mikhailovich Beliaev